

vi, e aporta-u an aquell pobre --- E lo *page* féu axí com --- havia manat. E Amic va pendre lo --- que'l *page* li aportave ---», en la novel·la d'*Amic e Melis*, que és de c. 1400 (*NCL*. XLVIII, 135.30, 136.3); «Demànà, per mes, trenta florins per home d'armes, ab son pillart et *page*, que són tres roncons», en un document de la guerra contra Jaume el Dissortat, c. 1420 (*CoDoACA* xxxv, 253); «tres menyspreus són: beneficiats per canonges, *pàgers* per chivalers, e menestrals per ciutadans» (*Llibre de Tres*, c. 1400, n.º 159).¹ Després apareix *patge*, ja sovint, en tot el S. xv (cites en *DAG*. i *AlcM*), i en fonts tan conegudes com StViventF (*Serm.* II, 9.23). JRoig, *Spill*, JnEsteve; el *Tirant* i d'altres.

En llengua d'oc el trobem des de finals del S. xiv (registres de Saint Flor). L'it. *paggio* és bastant antic, car ja apareix a mj. S. xiv (Matteo Villani, Du C.). En canvi és bastant posterior, i menys general, en castellà antic, car no n'hi ha notícia fins cap als anys 1400 en dos glossaris aragonesos, i després no el tornem a trobar fins c. 1490 en els diccs. de Palència i Nebrixa. Igual en portuguès: una dada de *page* en el S. xv, i després canviat en *pagem* (segons l'hàbit portuguès *linbage* > *linbagem* etc.). Finalment el fr. *page* és freqüent des de princ. S. XIII (G. de Coigny, a. 1223; exs. en Du C., s. v. *pagius*, i en God. x, 254b): poc després apareix l'angl. *page*, que isolat entre les llengües germàniques, i també per raons fonètiques, ha de ser manlevat del francès, però indirectament reforça les proves de l'arrelament màxim, dins el romànic, en francès: una primera dada de c. 1300, en el *Cursor Mundi*, amb el significat de 'noi, minyó', i després 'jove que fa de servent o assistent', en Camden, a. 1327 («palefreuious ant *pages*»; cf. el descabdellament anglès com a verb, *to page* 'fer cercar o cridar algú dins un establiment molt concorregut etc.').²

Pel que fa al castellà i portuguès és evident (també per la fonètica) que són gallicismes. Quant a l'italià és més difícil decidir, i l'única cosa que es pot assegurar, per raons fonètiques, és que o bé en italià és gallicisme o que en francès ha de ser italianisme; en principi la data primerenca del mot anglès, la marcada preponderància de les cites franceses en el baix llatí del Du C., i fins el sentit mateix de la paraula, més aviat són indicis d'una pàtria francesa, per bé que res no podem assegurar, vist l'estat d'investigació insuficient en què encara es troba el vocabulari de l'italià antic.

S'han fet pocs qüestions sobre l'origen d'aquest mot, i l'únic fruit que fins ara han donat és el descrèdit de les diverses etimologies proposades. Els diversos suggeriments fets antigament per relacionar-lo amb el gr. *παῖς*, *παῖδος*, 'nen, xicot', en l'aspecte fonètic no es podien pendre seriosament, fins que Diez (*Wb.*, 232), proposà com a base el diminutiu *παῖδιον*, que al seu parer hauria passat a Itàlia en temps bizantins. En efecte aquesta etimologia fonèticament només fóra possible si el fr. *page* s'hagués manlevat de l'italià; i M-Lübke (*REW*, 6150) hi oposa que el mot és més antic a França que a Itàlia.

En veritat hem de reconèixer que no podem estar

ben segurs d'aquest punt, per més probable que sigui. Però hi ha dificultats pitjors, perquè en l'era bizantina no s'hauria produït el trasllat de l'accent (compareu el que va passar amb el sufix *-la*, ja en el Baix Imperi); i si l'adopció del mot hagués estat en temps anterior, seria molt estrany que *ai* no vagi passat a AE, i que no consti cap rastre del mot en tota la immensa extensió de la documentació llatina. Cal, doncs, abandonar la idea, per molt temptadora que sembli en el seu aspecte semàntic.²

La de Holthausen (*Anglia, Beiblatt* xiv, 336), grecollatí ΠΑΘΗΚΟΣ 'bardaix, sodomita passiu', freqüent, com és sabut, en la llatinitat clàssica i imperial, satisfaria des del punt de vista fonètic, puix que el mot és segurament d'origen francès; pel que fa al sentit, fóra concebible el pas per 'minyot favorit, protegit inconfessable', fins a 'criat d'un noble'; i si M-Lübke, en rebutjar-la com a «inversemblant des del punt de vista històric», vol dir que és incompatible amb els costums severs que es poden considerar propis de l'Alta Edat Mitjana (car no sembla pas que en l'Antiguitat vagi tenir *pathicus* altra accepció que l'esmentada), potser fóra possible d'apellar d'aquest parer davant jutges més competents.

Pitjor és el fet que no es pugui assenyalar cap testimoni de l'ús de *pathicus* en fonts medievals, per molt just que fos argumentar que Du Cange i els lexicògrafs tots, medievalistes, eren massa pudorosos per gosar consignar-lo (com en efecte el silenci en molts diccionaris clàssics). D'entre les diverses etimologies proposades fins ara, aquesta és la menys impossible, però patirà d'un defecte cabdal mentre no aconseguim recolzar-la en cites del període intermedi entre Juvenal i Gauthier de Coigny, que ens permetin de comprovar-ne la hipotètica evolució semàntica.

Ara bé, Spitzer, en el seu article de la *ZRPb.* XLII, 340-2, amb raó subratlla la connotació vilanesca, i a vegades roïna, del mot *pa(t)ge*, en molts dels seus testimonis més antics o arcaïtzants: fins al temps de Carles VII s'hauria aplicat (segons Fauchet, S. XVI) «à de viles personnes, comme à garçons de pied»; després va quedar, com a nom de l'aprenent de rajoler; a Anglaterra va quedar com a nom del ragatxo o matalot de cuina, i del rabadà o servent del pastor; a Baiona, el grumet de vaixell (cites medievals en el *PSW*); i aquest sentit té en castellà *paje de escoba* (*DAut.*) i el portuguès *pagem* (Moraes); segons Nascentes *pagem* fou 'mosso d'encàrrecs' en el Brasil imperial; i Ménage afirma que, a Llenguadoc i Gascunya, *page* significa 'page-set, comparet' (endemés, dada sense confirmació, i fins suspecta, venint d'un etimòleg d'aquell temps). Tot això ens duu ben lluny de l'ambient de cortesia corrupta que demanaria l'etimologia ΠΑΘΗΚΟΣ; la qual, en conclusió, hem de considerar poc versemblant, si bé no impossible.

És veritat que aquestes indicacions semàntiques tampoc no formen un índex raonable de cap etimologia concreta: la semàntica, especialment pel que fa a les coses pejoratives i melioratives, és un carrer de dues direccions, que igual obre pas d'ací allà que d'allà